

Angelika Mikk ja Rauno Elp "Rigoletto" intriigidepuntras

Sirje Normet

Rahvusoperis Estonia toodi taas lavale Giuseppe Verdi ooper "Rigoletto". See on juba "Rigoletto" kuues lavastus Estonias. Esimest korda oli see Verdi meistriteos sellel laval Karl Jungholzi lavastuses 1922. aastal (dirigeeris helilooja Artur Kapp). Sedapuhku lavastas "Rigoletto" Neeme Kuningas. Etendust dirigeerivad vaheldumisi Arvo Volmer ja Jüri Alperten. Mina vaatasin seda etendust, kus esmakordselt astus Gilda osas üles Angelika Mikk (22. dets. 2007). Rigolettot laulis Rauno Elp ja Mantua hertsogit Juhan Tralla.

Laulva küüraka hinge-draama

Kui kaks geniaalset vaimu, Victor Hugo ja Giuseppe Verdi ooperilaval kokku said, sündis ime - üle aegade mängitumaid oopereid "Rigoletto". Kahju, et meie Jaan Kross ja Arvo Pärt niimoodi ooperilaval kokku ei saanud. Õnneks on küll olemas Aino Kallase ainetel loodud Eduard Tubina ooperid, mille libretistiks oli Jaan Kross. Just hea libreto on kindel tagatis, et sünnib tõesti hea ooper. Ainult väga heast muusikast ei piisa.

Libretist Francesco Maria Piave kirjutas Verdi ooperile libreto Victor Hugo draama

"Kuningas lõbutseb" ainetel. Peategelasest Triboulet'ist sai itaaliapärase nimega Rigoletto, mis on tuletatud prantsuskeelsest sõnast "rigolo" - naljakas. Verdi tegi libretistile ettepaneku, et Rigoletto võiks olla küürakas.

"Minu arust on selles midagi ülevat, kui näidata laval tegelast, kes välimuselt on niivõrd inetu ja naeruväärne, aga sisemiselt nii tundeline ja armastav," põhjendas Verdi oma ettepanekut. Nii sündiski laulev küürakas Rigoletto, kelle eesti ooperipublikule laulis hingelt suureks Georg Ots.

Euroopa õukondades oli üpris tavaline, et kuningal on armukesed. Victor Hugo draama kuninga prototüübiks on Prantsusmaa renessansi-ajastu kuningas Francois I. Tema armukesed olid mitte ainult ilusad, vaid ka vaimukad ja andekad naised, kes kirjutasid luuletusi ja musitseerisid. Kui kuningas oma armukesest tüdines, saatis ta naise tagasi seadusliku abi-kaasa juurde tolle maalossi.

Verdi ooperis on kuningast saanud Mantua hertsog ja ooperi tegevus hargneb Itaalias. Hertsogi õuenarri Rigoletto (Rauno Elp) elu mõtteks on ta ainuke tütar Gilda (Angelika Mikk). Rigoletto püüab oma tüdarta himura hertsogi (Juhan Tralla) eest kaitsta ja peidab tüdrlapse äärelinna

majja, õukonnast eemale. Ometi kohtuvad Gilda ja üliõpilaseks maskeerunud hertsog hommikusel jumalateenistusel linnakirikus. Gilda ei tea, et ta armus tegelikult hertsogisse. Ka hertsog ei tea, kes Gilda on. Hertsogile on Gilda vaid järjekordne põnev armuseiklus, siirale ja tundelisele Gildale hertsog aga esimene suur armastus.

Siit saab alguse suur draama, mille viib traagilise lõpuni õuenarri terav keel ja ahviarmastus oma tütre vastu. Kui õuenarr Rigoletto saadab oma pilkenooled eaka krahvi Monterone (Leonid Savitski) pihta, kelle tütre on hertsog hiljuti võrgutanud, neab krahv ära nii pilkaja Rigoletto kui ka võrgutaja hertsogi. Selleks, et ennetada oma tütre võrgutamist, otsustab Rigoletto hertsogi tappa. Palgamõrtsukas Sparafucile (Mart Laur) on tehinguga nõus. Sparafucile õde Maddalena (Juuli Lill) meelitab hertsogi palgamõrtsuka majja, et ta vend mehe ära tappa saaks. Paraku armub Maddalena hertsogisse ja palub vennal hertsog ellu jätta. Maddalena pakutud rahasumma on nii suur, et Sparafucile nõustub tehinguga.

Selleks et ka Rigolettolt raha kätte saada, peab ta nüüd tapma teise inimese, et see siis kotis õuenarriale üle anda. Seda juttu kuuleb pealt poi-

siks riidetatud Gilda ja otsustab iseennast hertsogi eest ohverdada. Nii antakse Rigolettotele kotis üle ta enda tütre laip. Samal ajal kostab palgamõrtsuka ja ta õe Maddalena majast hertsogi lõbus laluke.

Kus Rigoletto vea tegi?

Verdi "Rigoletto" lõpustseen on üks vapustavamaid hetki maailma ooperiliteratuuris. Rigoletto ahastus oma tütre Gilda laiba kohal oli Rauno Elbi poolt mõjuvalt välja mängitud. Just nimelt mängitud, sest lihtsalt laulmisest on siin vähe. Elp valdab baritoni kogu tämbriteskaalat - nii suutis ta edasi anda õnetu Rigoletto pisemadki hingevärelused. Elbi Rigolettotele sekundeerib poolenisti teistpoolsusest Angelika Miku Gilda. Miku hääled kõlavad siin ehedalt - sillerdav, "süütu" koloratuur - nagu kelluke kosmilises tühjuses. Angelika Miku habras tüdrlapselik lavakuju ja Gilda armutraagika täpne tõlgendus meenutas mulle veidi Anu Kaalu kunagist hiilgerolli.

Vapustatuna ooperi lõpustseenist, jalutasin koju ja mõtlesin: mis oli Rigoletto plaanis valesti, et kõik nii traagiliselt lõppes? Õuenarr peaks ju ometi olema õukonna kõige targem mees. Pealegi mees, kes võib kuningale tött näkku öelda. Tammsaare

näidendis "Kuningal on külm" ütleb kuningas narrile: "Joosep, mu auväärt vana-teener ning narr, kaitse oma au, sest kuninga sulase au on ka kuninga enda ja tema koja au."

Õuenarriale antud sõnavabadus võib osutada ka kahe teraga mõõgaks. Verdi ooperis on sellele vihjatud esimeses vaatuses krahv Monterone aarias, kus mees neab ära nii ta tüdarta häbistanud hertsogi kui ka õuenarri. Õuenarr saab needuse osaks seetõttu, et tema tõi halva teate krahvile. Halva sõnumi edasiandjaid on ajaloos isegi tapetud.

Rigolettol oli plaan koos oma tüdrega linnast ära minna ja mujale elama asuda. Kui Rigoletto ei oleks palgamõrtsukalt hertsogi tapmist tellinud, ei oleks Gilda tulnud end hertsogi eest ohverdada. Gilda oleks kuulnud pealt hertsogi flirtimist teise naisega, mõistnud ta tühisust ja oleks lahkunud, et eemal oma südamehaavu ravida. Rigoletto saab tegelikult karistada oma jubeda mõrva-mõtte eest. Mõte aga on tihti võimsamgi kui tegu ise.

Nõrk lüli Rigoletto plaanis oli ka amm, kelle hertsog ära ostis. Nii sai hertsog tulla Gilda tuppa, kuigi õuenarr tüdarta nii kiivalt valvas. Angelika Miku (Gilda) ja Juhan Tralla (hertsog) armuueti esimestest vaatusest kõlas kaunit

ja samas lihtsalt.

Neeme Kuninga lavastus oligi hästi selge ja lihtne, andes ruumi muusikale ja tõlgendusnäanssidele. Hästi oli välja mängitud Gilda ja amme stseen palgamõrtsuka ukse taga. Amm ei kiirusta Gildat põgenema, vaid viivitab: ehk on lootust, et Gilda ja hertsogi armulugu jätkub. Nii jätkuks ka tema hea teenistus. Äraostetud amme viivitamine annab Gildale võimaluse täiesti mõttetuks eneseohverduseks. Tark ja omakasupüüdmatu amm oleks Gilda kindlalt käel majast eemale juhtinud ja nii tüdruku elu päästnud. Rigoletto hea plaan takerdus tegelikult topelt-kasuahnusesse: ühelt poolt hertsogi poolt äraostetud amm, teiselt poolt palgamõrtsukas, kes ühe mõrva eest võttis topelttasu. Juhul, kui Rigoletto oleks ise hertsogi tapnud (samas muidugi ka ise hukkunud), oleks ta päästnud oma narriau ja temast oleks saanud õukonna kangelane. Ta oleks ju teinud seda, mida paljud mehed mõtlesid, aga ei julgenud teha. Nii oleks täpselt täide läinud ka krahv Monterone needus - oleksid hukkunud mõlemad, nii Rigoletto kui ka hertsog. Victor Hugo ja libretist Francesca Maria Piave aga tahtsid teisiti.

15. jaanuar 2008 "Nädaline"